

ALDONA SKARŻYŃSKA,
IZABELA ZIĘTEK
Instytut Ekonomiki Rolnictwa
i Gospodarki Żywnościowej – PIB,
Warszawa

STANDARDOWA NADWYŻKA BEZPOŚREDNIA „2002” I ZASADY KLASYFIKACJI GOSPODARSTW ROLNYCH WEDŁUG UE*

Członkostwo w Unii Europejskiej oznacza objęcie Polski Wspólną Polityką Rolną. Stwarza to dla naszego kraju możliwość osiągnięcia różnorodnych korzyści, stanowi również ogromne wyzwanie. Między innymi, koniecznością stało się dostosowanie krajowej statystyki rolniczej do standardów unijnych, a także dostosowanie miar i kategorii ekonomicznych służących do klasyfikacji i analizy gospodarstw rolnych.

W ramach Wspólnej Polityki Rolnej szeroko został rozwinięty system dopłat i innych przedsięwzięć wspierających rozwój rolnictwa w poszczególnych krajach. Zaszła więc potrzeba precyzyjnego badania skutków tych działań, w związku z tym niezbędnym stało się stworzenie odpowiedniego narzędzia. Z tego właśnie powodu w dniu 7 czerwca 1985 roku Komisja Europejska podjęła Decyzję nr 85/377/EWG, ustanawiającą klasyfikację gospodarstw rolnych UE, zwaną Wspólnotową Typologią Gospodarstw Rolnych (z ang. The Community Typology of Agricultural Holdings).

1. Parametry wykorzystywane w klasyfikacji gospodarstw rolnych, według zasad UE

W klasyfikacji gospodarstw rolnych według standardów Unii Europejskiej, wykorzystywanym narzędziem jest kryterium ekonomiczne.

W klasyfikacji gospodarstw mają zastosowanie następujące parametry ekonomiczne:

- standardowa nadwyżka bezpośrednia (z ang. Standard Gross Margin – SGM),
- Europejska Jednostka Wielkości (z ang. European Size Unit – ESU).

* Opracowanie jest kontynuacją problematyki podjętej w artykule pt. „Regionalne współczynniki standardowej nadwyżki bezpośredniej „2002” dla rolniczych działalności produkcyjnych w Polsce”, który został opublikowany w „Zagadnieniach Ekonomiki Rolnej” nr 4/2005. Niektóre więc zagadnienia, szerzej omówione w tym artykule, jedynie zasygnalizowano.

Standardowa nadwyżka bezpośrednia jest nadwyżką średniej z trzech lat wartości produkcji określonej działalności produkcji roślinnej lub produkcji zwierzęcej nad średnią z trzech lat wartością kosztów bezpośrednich, w przeciętnych dla danego regionu warunkach produkcji. Rachunek standardowej nadwyżki bezpośredniej jest zawsze uzależniony od poprawnego wykonania rachunku nadwyżki bezpośredniej.

Standardowa nadwyżka bezpośrednia zawsze odpowiada 12-miesięcznemu okresowi produkcji – jest to rok kalendarzowy lub rolniczy rok produkcyjny. W przypadku działalności, dla których proces produkcyjny jest krótszy lub dłuższy od 12 miesięcy, SGM jest przeliczana na 1 rok. Do identyfikacji zestawu standardowych nadwyżek bezpośrednich stosuje się czteroznakową datę roczną z użyciem cudzysłowia. Oznaczenie zestawu identyfikatorem „2002” informuje, że SGM dotyczy roku 2002 i jest średnią z lat 2001-2003.

Procedury obliczania współczynników SGM „2002” dla obowiązujących kodów FSS, zgodnie z wykazem UE

Etap I – wybór działalności na poziomie kraju, dla których należy obliczyć współczynniki SGM „2002”

Wykazy działalności produkcji roślinnej (w tym: ogrodniczej) i zwierzęcej, dla których obliczono współczynniki standardowej nadwyżki bezpośredniej „2002”, przygotowano na podstawie wykazu działalności (cech) uwzględnionych w przeprowadzonym przez GUS w 2005 roku reprezentacyjnym badaniu struktury gospodarstw rolnych (z ang. Farm Structure Surveys – FSS), a także w oparciu o odpowiednie akty prawne Komisji Europejskiej.

Etap II – określenie liczby obliczanych współczynników SGM „2002”

Dla wybranych działalności ustalono liczbę współczynników SGM „2002”, które należy obliczyć. W warunkach Polski były to 4 odrębne zestawy SGM (dla wydzielonych regionów) lub 1 zestaw odzwierciedlający średnie warunki w całym kraju.

Ustalając liczbę zestawów SGM „2002” wzięto pod uwagę regionalne zróżnicowanie poszczególnych działalności, między innymi pod względem powierzchni uprawy, poziomu cen, czy stanu pogłowia zwierząt. W przypadku działalności, dla których nie stwierdzono różnic regionalnych lub które nie mają większego znaczenia pod względem rolniczym, obliczony został 1 współczynnik SGM odzwierciedlający przeciętne warunki w kraju.

Etap III – agregacja współczynników SGM „2002” dla rolniczych działalności produkcyjnych w Polsce do obowiązujących kodów FSS, zgodnie z wykazem UE

W celu przeprowadzenia klasyfikacji gospodarstw rolnych według standardów UE, dla współczynników SGM „2002” obliczonych dla rolniczych działalności produkcyjnych w Polsce, zastosowano – opierając się na danych GUS – wagi wskaźników udziału powierzchni uprawy lub wagi wskaźników udziału pogłowia zwierząt. W rezultacie otrzymano wartości SGM „2002” dla kodów FSS, tzn. zgodnie z ustalonym przez UE wykazem działalności akceptowanym przez algo-

rytm, według którego przeprowadzana jest Wspólnotowa Typologia Gospodarstw Rolnych. Agregacja była konieczna, ponieważ niektóre kody FSS zostały ustalone na poziomie znacznie bardziej ogólnym w porównaniu do warunków krajowych. Dla przykładu, w typologii UE wymagany jest współczynnik SGM dla kodu D08 – pozostałe zboża; biorąc pod uwagę jego kody składowe, w warunkach Polski współczynniki SGM „2002” obliczono niezależnie dla pszenżyta, gryki, prosa i pozostałych zbożowych (sorgo, amarantus, kanar).

Współczynniki standardowej nadwyżki bezpośredniej „2002” obliczone zostały w Zakładzie Rachunkowości Rolnej IERiGŻ-PIB, przy udziale ekspertów z Instytutu Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa, Instytutu Sadownictwa i Kwiaciarstwa, Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego, Departamentu Wspólnej Organizacji Rynków Rolnych MRiRW, Lubelskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Końskowoli oraz z Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – PIB.

W warunkach Polski, regionalne współczynniki SGM „2002” obliczono dla:

- 93 działalności produkcji roślinnej (w tym: ogrodniczej),
- 30 działalności produkcji zwierzęcej w warunkach równowagi paszowej,
- 15 działalności produkcji zwierzęcej w warunkach deficytu własnych pasz z produktów nietowarowych.

Zgodnie z wytycznymi UE, rachunek standardowej nadwyżki bezpośredniej może być wykonany według założeń tzw. metody „bezpośredniej obserwacji” lub metody „aktualizacji”. W Polsce regionalne współczynniki standardowej nadwyżki bezpośredniej „2002” (podobnie jak poprzednie, tzn. SGM „2000”) opracowane zostały przez zespoły ekspertów według założeń metody „bezpośredniej obserwacji”. Metoda ta pozwala z większą precyzją uchwycić zmiany zachodzące na rynkach poszczególnych produktów rolnych, zapewniając przy tym większą dokładność obliczeń, a w związku z tym i większą wiarygodność prezentowanych wyników.

Podczas realizacji zadania korzystano z różnych źródeł danych. Do najczęściej wykorzystywanych należy zaliczyć statystykę publiczną, rachunkowość rolną, publikacje naukowe i inne opracowania, a także wyniki badań prowadzonych przez uczelnie wyższe, instytuty naukowe czy instytucje branżowe.

Do gromadzenia danych i obliczenia regionalnych współczynników standardowej nadwyżki bezpośredniej „2002” wykorzystano aplikację, bazującą na rozwiązaniach internetowych („system on-line – SGM „2002”). Zastosowane rozwiązania są bardzo funkcjonalne, pozwalają między innymi na wprowadzanie danych, ich szybką modyfikację oraz przesyłanie danych do IERiGŻ-PIB. Umożliwiają również generowanie tabel kontrolnych, bilansujących, czy tabel wyników SGM.

Wykorzystany w obliczeniach regionalnych współczynników standardowej nadwyżki bezpośredniej „2002” „system on-line” doskonale usprawnił prace ekspertów realizujących poszczególne zadania w tym zakresie.

W celu weryfikacji danych w rachunku SGM „2002” oraz obliczonych współczynników przeprowadzono kilka rachunków sprawdzających. Dane wprowadzane przez ekspertów do „systemu on-line – SGM „2002” oraz wyliczane na ich podstawie parametry były automatycznie sprawdzane pod względem rachunkowym. Następnym etapem kontroli, to weryfikacja po przesłaniu danych do bazy IERiGŻ – PIB. Biorąc pod uwagę założenia metodyczne rachunku standardowej nadwyżki bezpośredniej, sprawdzano czy przyjęte parametry we właściwy sposób odzwierciedlają sytuację w poszczególnych regionach lub w całym kraju. W tym celu opracowano i przeprowadzono 3 rodzaje rachunków bilansujących:

1. ilościowy bilans produkcji roślinnej,
2. ilościowy bilans zużycia nawozów mineralnych,
3. bilans wielkości dopłat do cen skupu produktów rolnych.

Po pomyślnie zakończonym procesie weryfikacji, współczynniki SGM „2002” dla działalności produkcyjnych występujących w Polsce poddano agregacji do obowiązujących kodów FSS. Działanie to jest konieczne, ponieważ w algorytmie, według którego przeprowadzana jest Wspólnotowa Typologia Gospodarstw Rolnych, funkcjonują określone kody FSS, odpowiadające działalnościom produkcji roślinnej i zwierzęcej występującym w krajach członkowskich UE. Działalności te są jednocześnie uwzględniane w przeprowadzanych w poszczególnych krajach badaniach struktury gospodarstw rolnych.

Dla potrzeb klasyfikacji gospodarstw zgodnie z wymogami UE, współczynniki SGM „2002” obliczono dla kodów FSS, które odpowiadają:

- 36 działalnościom produkcji roślinnej (w tym: ogrodniczej) – tabela 5,
- 23 działalnościom produkcji zwierzęcej w warunkach równowagi paszowej (tabela 6),
- 12 działalnościom produkcji zwierzęcej w warunkach deficytu własnych pasz z produktów nietowarowych (tabela 7).

Przykład rachunku agregacji współczynników SGM „2002” dla działalności występujących w Polsce, do kodów FSS obowiązujących w Unii Europejskiej zaprezentowano w tabeli 1 i 2. W przypadku działalności produkcji roślinnej zastosowano w rachunku wagi wskaźników udziału powierzchni uprawy badanych działalności w latach 2001-2003. Natomiast dla analizowanych działalności produkcji zwierzęcej, w rachunku uwzględniono liczbę cykli produkcyjnych w skali roku oraz wagi wskaźników udziału pogłowia zwierząt, również w latach 2001-2003. Standardowa nadwyżka bezpośrednia obliczona zgodnie z tymi zasadami jest parametrem ekonomicznym wykorzystywanym w statystyce rolniczej.

Tabela 1

Rachunek agregacji współczynników SGM „2002” dla działalności występujących w Polsce do kodów FSS produkcji roślinnej

Region I – Pomorze i Mazury

Kod FSS	Nazwa polska kodu FSS	Kod SGM „2002”_pl	Działalność, dla której obliczono współczynnik SGM „2002” w warunkach Polski	Wartość SGM „2002” (w zł)	Wskaźnik udziału powierzchni, średnia dla lat 2001-2003	SGM ważona wskaźnikiem udziału powierzchni (w zł)	SGM „2002” dla kodu FSS (w zł)
D01	Pszennica zwyczajna i orkisz	0010 0020	Pszennica ozima Pszennica jara	1 470,35 1 206,29	0,7824 0,2176	1150,40 262,49	1412,89
D08	Pozostałe zboża	0090 0110 0111 0112	Pszennyto (ozime + jare) Gryka Proso Pozostałe zbożowe (sorgo, amarantus, kanar)	764,50 473,66 1 196,71 2 548,70	0,9529 0,0456 0,0004 0,0011	728,49 21,6 0,48 2,8	753,37

Objaśnienia:

Kod FSS - kod określonej działalności zgodnie z wykazem UE.

Kod SGM „2002”_pl - kod określonej działalności występującej w warunkach Polski.

Tabela 2

**Rachunek agregacji współczynników SGM „2002” dla działalności występujących w Polsce
do kodów FSS produkcji zwierzęcej**

Region I – Pomorze i Mazury

Kod FSS	Nazwa polska kodu FSS	Kod SGM „2002”_pl	Działalność, dla której obliczono współczynnik SGM „2002” w warunkach Polski	Wartość SGM „2002” na 1 sztukę w 1 cyklu produkcyjnym (w zł)	Liczba cykli produkcyjnych w skali roku	Wartość SGM „2002” na 1 sztukę w skali roku (w zł)	Wskaźnik udziału pogłowia, średnia dla lat 2001-2003	SGM ważona wskaźnikiem udziału pogłowia (w zł)	SGM „2002” dla kodu FSS (w zł)
J06	Jałówki 2 lata i więcej	0900 0910	Jałówki hodowlane w wieku 2 lat i więcej Jałówki opasowe w wieku 2 lat i więcej	2 257,43 181,70	2,6 3,0	5 869,33 545,10	0,96231 0,03769	5 648,12 20,54	5 668,66
J13	Pozostała trzoda chlewna	1010 1020	Tuczniki o wadze 50 kg i więcej Warchlaki o wadze od 20 do 50 kg	133,63 63,32	4,4 6,5	587,99 411,54	0,56159 0,43841	330,21 180,42	510,63

Tabela 3

**Struktura wartości produkcji i kosztów bezpośrednich w rachunku SGM „2002”
dla wybranych kodów FSS produkcji roślinnej**

DETERMINATION OF STANDARD GROSS MARGINS FOR CROP PRODUCTION (direct observation-method of SGMs)

Member State: POLAND

Reference period for SGMs „2002”: Calendar years 2001-2002-2003

Exchange rate:

1 EUR = 3,9740 PLN

Crops	Code of the crop	Description of the region	Gross production			Variable special costs				SGM						
			Main product	Compen- satory payment and/or other subsidies linked with product	By products value	Total	Seeds and plantgood	Fertilizers	Crop protection		Energy for heating, drying, lighting	Total				
Uprawy		Region	Wartość produkcji			Koszty bezpośrednie				SGM						
Kod	Nazwa działalności	Nazwa regionu	Produkt główny	Wartość		Energia na ogrzewanie, suszenie, oświetlenie				SGM						
Kod regionu	Nazwa regionu	Kod regionu	Ilość /1 ha	Cena / PLN	Dotacje /jedn.	Nasiona i sadzonki mineralne	Środki ochrony roślin	Inne	Ogółem	PLN	EUR					
D01	Common wheat and spelt	PL_A Pomorze i Mazury	37,67	45,99	1 732,52	200,57	5,45	1 938,54	139,94	226,12	159,59	0	0	525,65	1 412,89	355,53
D01		PL_B Wielkopolska i Śląsk	40,36	45,57	1 839,30	168,37	5,84	2 013,51	140,21	202,93	235,05	0	0	578,19	1 435,32	361,18
D01		PL_C Mazowsze i Podlasie	31,36	45,80	1 436,19	87,80	4,56	1 528,55	141,14	177,08	138,80	0	0	457,02	1 071,53	269,64
D01		PL_D Małopolska i Pogórze	30,71	46,64	1 432,53	37,13	4,44	1 474,11	147,90	142,93	127,90	0	0	418,73	1 055,38	265,57
D08	Other cereals	PL_A Pomorze i Mazury	28,24	37,24	1 051,66	0	4,02	1 055,68	89,20	179,57	33,45	0	0,08	302,31	753,37	189,57
D08		PL_B Wielkopolska i Śląsk	34,70	38,12	1 322,78	0	4,98	1 327,76	92,34	162,51	46,76	0	0,04	301,66	1 026,11	258,21
D08		PL_C Mazowsze i Podlasie	27,37	38,98	1 067,12	0	3,88	1 070,99	92,20	150,32	31,49	0	0,10	274,10	796,89	200,53
D08		PL_D Małopolska i Pogórze	27,09	38,59	1 045,10	0	3,81	1 048,91	91,35	122,01	25,28	0	0,09	238,71	810,20	203,88

Tabela 4

**Struktura wartości produkcji i kosztów bezpośrednich w rachunku SGM „2002”
dla wybranych kodów FSS produkcji zwierzęcej**

DETERMINATION OF STANDARD GROSS MARGINS FOR LIVESTOCK PRODUCTION (direct observation-method of SGMs)

Member State: POLAND

Reference period for SGMs „2002”: Calendar years 2001-2002-2003

Exchange rate:
1 EUR = 3,9740 PLN

Livestock product	Code of the livestock product	Region	Gross production				Variable specific costs				SGM											
			Increase or meat	Other main product	Compen-satory payment and/or other subsidies linked with product	Total	Replacement	Feedingstuffs	Other varia-ble costs	Total												
	Description of the region		Quan-tity	Price PLN /unit	Quan-tity	Price PLN /unit	Value	Value	Quan-tity	Price PLN /unit	Con-ten-ted fodder feed	Course costs	Costs	PLN	EUR							
Produkcja zwierzęca		Region	Wartość produkcji				Koszty bezpośrednie				SGM											
Kod działalności produkcji zwierzęcej	Nazwa regionu	Kod regionu	Przyrost lub mięso		Inne produkty główne		Wartość produktów ubocznych		Dotacje		Ogółem		Wymiana stada									
			Ilość	Cena PLN /jedn.	Ilość	Cena PLN/ jedn.	Ilość	War-tość	Ilość	War-tość	Ilość	Cena PLN /jedn.	War-tość	Ilość	Cena PLN /jedn.	Ogółem						
J06	Pomorzanie i Mazury	PL_A	1 388,25	6,53	9 070,21	0	0	0	108,57	0	9 178,78	0	0	2 983,28	224,59	241,74	60,52	3 510,12	5 668,66	1 426,44		
J06	Wielkopolska i Śląsk	PL_B	1 868,41	6,66	12 450,72	0	0	0	144,15	0	12 594,87	0	0	1 641,83	2,31	3 792,62	251,22	265,37	75,76	4 384,96	8 209,91	2 065,91
J06	Mazowsze i Podlasie	PL_C	2 103,70	7,07	14 867,43	0	0	0	169,22	0	15 036,65	0	0	1 903,35	2,39	4 555,35	292,18	230,48	93,65	5 171,67	9 864,97	2 482,38
J06	Małopolska i Pogórze	PL_D	1 727,03	6,63	11 456,48	0	0	0	142,03	0	11 598,50	0	0	1 554,33	2,60	4 046,43	262,17	173,11	79,59	4 561,30	7 037,21	1 770,81
J13	Pomorzanie i Mazury	PL_A	404,41	3,74	1 513,14	0	0	0	0	0	1 513,14	0	0	180,54	2,63	475,10	466,11	0	61,29	1 002,51	510,63	128,49
J13	Wielkopolska i Śląsk	PL_B	412,83	3,70	1 525,44	0	0	0	0	0	1 525,44	0	0	179,72	2,52	453,37	372,74	0	39,09	865,20	660,24	166,14
J13	Mazowsze i Podlasie	PL_C	428,70	3,67	1 573,78	0	0	0	0	0	1 573,78	0	0	183,74	2,56	471,18	428,07	0	50,38	949,63	624,15	157,06
J13	Małopolska i Pogórze	PL_D	428,98	3,66	1 571,64	0	0	0	0	0	1 571,64	0	0	184,35	2,68	494,97	408,32	0	82,20	985,50	586,14	147,49

Tabela 5

Regionalne współczynniki standardowej nadwyżki bezpośredniej „2002” dla kodów FSS produkcji roślinnej

Lp.	Kod FSS	Jednostka miary	Description of the crop	Nazwa działalności	Wartości SGM „2002” w regionach SGM (w zł)			
					Pomorze i Mazury	Wielkopolska i Śląsk	Mazowsze i Podlasie	Małopolska i Pogórze
1.	D01	1 ha	Common wheat and spelt	Pszemica zwyczajna i orkisz	1 413	1 435	1 072	1 055
2.	D03	1 ha	Rye	Żyto	690	733	616	746
3.	D04	1 ha	Barley	Jęczmień	901	1 131	987	986
4.	D05	1 ha	Oats	Owies	641	839	678	841
5.	D06	1 ha	Grain maize	Kukurydza	742	1 070	1 153	1 288
6.	D08	1 ha	Other cereals	Pozostałe zboża	753	1 026	797	810
7.	D09	1 ha	Protein crops for the production of grain	Strączkowe (łącznie z mieszankami zbożowo-strączkowymi)	855	1 222	1 642	2 250
8.	D10	1 ha	Potatoes	Ziemniaki	4 393	3 441	3 170	4 007
9.	D11	1 ha	Sugar beet	Buraki cukrowe	3 492	3 492	3 425	3 427
10.	D12	1 ha	Fodder roots and brassicas	Okopowe pastewne i krzyżowe	1 348	1 401	1 378	1 431
11.	D14A	1 ha	Fresh vegetables, melons, strawberries - outdoor - open field	Warzywa, truskawki w uprawie polowej (w plodozmianie z uprawami rolnymi)	2 868	2 978	2 459	3 061
12.	D14B	1 ha	Fresh vegetables, melons, strawberries - outdoor - market garden	Warzywa, truskawki w uprawie polowej - ogrody towarowe (w plodozmianie z uprawami ogrodniczymi)	5 753	5 570	4 790	5 858
13.	D15	1 ha	Fresh vegetables, melons, strawberries - under glass	Warzywa, truskawki pod osłonami	185 739	184 588	217 640	197 069
14.	D16	1 ha	Flowers - outdoor	Kwiaty i rośliny ozdobne w uprawie polowej	43 254	43 254	43 254	43 254
15.	D17	1 ha	Flowers - under glass	Kwiaty i rośliny ozdobne pod osłonami	594 730	594 730	594 730	594 730
16.	D18A	1 ha	Forage plants - temporary grass	Rośliny paszowe - trawy (zielonka)	1 064	1 064	1 064	1 064
17.	D18B1	1 ha	Forage plants - other green fodder - green maize	Rośliny paszowe - kukurydza (zielonka)	2 077	2 077	2 077	2 077
18.	D18B2_3	1 ha	Other forage plants	Pozostałe rośliny paszowe (zielonka)	1 302	1 413	1 354	1 428

cd. tab. 5

Lp.	Kod FSS	Jednostka miary	Description of the crop	Nazwa działalności	Wartości SGM „2002” w regionach SGM (w zł)				
					Pomorze i Mazury	Wielkopolska i Śląsk	Mazowsze i Podlasie	Małopolska i Pogórze	
19.	D19	1 ha	Seeds and seedlings	Uprawy nasienne i sadzonki	8 177	14 734	8 065	11 515	
20.	D20	1 ha	Other crops	Pozostałe uprawy	27 060	146 480	26 507	65 776	
21.	D23	1 ha	Tobacco	Tytoń	3 595	9 199	9 105	8 483	
22.	D24	1 ha	Hops	Chmiel	7 813	7 813	7 813	7 813	
23.	D26	1 ha	Rape and turnip	Rzepak i rzepik	1 108	1 214	1 239	1 261	
24.	D27	1 ha	Sunflower	Słonecznik	1 052	1 052	1 052	1 052	
25.	D30	1 ha	Other oil seed crops	Pozostałe rośliny oleiste	1 279	1 361	1 486	1 385	
26.	D31	1 ha	Flax	Len włóknisty	2 014	2 014	2 014	2 014	
27.	D32	1 ha	Hemp	Konopie	812	812	812	812	
28.	D34	1 ha	Aromatic, medicinal and culinary plants	Zioła i rośliny przyprawowe	928	1 542	2 655	1 212	
29.	D35	1 ha	Industrial plants not mentioned elsewhere	Pozostałe rośliny przemysłowe	4 266	3 675	4 386	4 521	
30.	F01	1 ha	Permanent grassland and meadow - pasture and meadow	Łąki i pastwiska trwałe użytkowane intensywnie (zielonka)	1 491	1 491	1 491	1 491	
31.	F02	1 ha	Permanent grassland and meadow - rough grazings	Łąki i pastwiska trwałe użytkowane ekstensywnie (zielonka)	214	214	214	214	
32.	G01	1 ha	Fruit and berry plantations - total	Plantacje drzew i krzewów owocowych - ogółem	4 322	4 112	5 863	4 132	
33.	G05	1 ha	Nurseries	Szkółki	38 169	42 723	42 257	42 649	
34.	G06	1 ha	Other permanent crops	Inne uprawy trwałe	3 774	3 778	4 039	3 746	
35.	G07	1 ha	Permanent crops under glass	Uprawy trwałe pod osłonami	35 964	35 964	35 964	35 964	
36.	I02	100 m ²	Mushrooms	Grzyby	5 411	5 411	5 411	5 411	

Objaśnienia do tabel:

1. Wartości SGM „2002” zawarte w tabelach 5-7 odpowiadają 12-miesięcznemu okresowi produkcji, w przeliczeniu na jednostki miar podane w tabelach.
2. W tabeli 5 kursywą wyróżniono działalności produkcji roślinnej nietowarowej, które biorą udział w bilansie powierzchni paszowej, według zasad UE.

Tabela 6

Regionalne współczynniki standardowej nadwyżki bezpośredniej „2002” dla kodów FSS produkcji zwierzęcej – w warunkach równowagi paszowej

Lp.	Kod FSS	Jednostka miary	Description of the livestock product	Nazwa działalności	Wartości SGM „2002” w regionach SGM (w zł)			
					Pomorze i Mazury	Wielkopolska i Śląsk	Mazowsze i Podlasie	Małopolska i Pogórze
1.	J01	1 sztuka	Equidae	Koniowate	616	616	616	616
2.	J02	1 sztuka	Bovine under one year old - total	Cielęta poniżej 1 roku - ogółem	326	351	430	435
3.	J03	1 sztuka	Bovine under 2 years - males	Byczki poniżej 2 lat	964	971	954	813
4.	J04	1 sztuka	Bovine under 2 years - females	Jalówki poniżej 2 lat	2 141	2 330	2 352	1 993
5.	J05	1 sztuka	Bovine 2 years and older - males	Opasy w wieku 2 lat i więcej	608	977	541	395
6.	J06	1 sztuka	Heifers, 2 years and older	Jalówki w wieku 2 lat i więcej	5 669	8 210	9 865	7 037
7.	J07	1 sztuka	Dairy cows	Krowy mleczne	2 446	2 558	2 204	1 585
8.	J08	1 sztuka	Bovine 2 years old and over - other cows	Bydło w wieku 2 lat i więcej - pozostałe krowy (krowy "mami")	51	65	99	84
9.	J09A	1 sztuka	Sheep - breeding females	Owce - maciorki	45	51	47	108
10.	J09B	1 sztuka	Sheep - others	Pozostałe owce	33	39	33	26
11.	J10A	1 sztuka	Goats - breeding females	Kozy - samice	665	648	686	620
12.	J10B	1 sztuka	Goats - others	Pozostałe kozy	33	37	37	37
13.	J11	1 sztuka	Pigs - piglets under 20 kg	Prosięta o wadze poniżej 20 kg	194	194	194	194
14.	J12	1 sztuka	Pigs - breeding sows over 50 kg	Lochy hodowlane o wadze 50 kg i więcej	1 461	1 597	1 678	1 315

cd. tab. 6

Lp.	Kod FSS	Jednostka mary	Description of the livestock product	Nazwa działalności	Wartości SGM "2002" w regionach SGM (w zł)			
					Pomorze i Mazury	Wielkopolska i Śląsk	Mazowsze i Podlasie	Małopolska i Pogórze
15.	J13	1 sztuka	Pigs - others	Pozostała trzoda chlewna	511	660	624	586
16.	J14	100 sztuk	Poultry - broilers	Brojlery kurze	188	188	188	188
17.	J15	100 sztuk	Laying hens	Kury noski	1 062	696	466	646
18.	J16A	100 sztuk	Turkeys	Indyki	1 368	1 368	1 368	1 368
19.	J16B	100 sztuk	Ducks	Kaczki	1 695	1 695	1 695	1 695
20.	J16C	100 sztuk	Geese	Gęsi	801	801	801	801
21.	J16D	100 sztuk	Other poultry	Pozostały drób	3 724	8 920	21 165	4 829
22.	J17	1 sztuka	Rabbits (breeding females)	Króliki - samice	96	96	96	96
23.	J18	1 ul	Beehives	Pnie pszczele	193	193	193	193

Tabela 7

Regionalne współczynniki standardowej nadwyżki bezpośredniej „2002” dla kodów FSS produkcji zwierzęcej – w warunkach deficytu własnych pasz z produktów nietowarowych

Lp.	Kod FSS	Jednostka miary	Description of the livestock product	Nazwa działalności	Wartości SGM "2002" w regionach SGM (w zł)			
					Pomorze i Mazury	Wielkopolska i Śląsk	Małopolska i Podlasie	Mazowsze i Pogórze
1.	J01-D	1 sztuka	Equidae	Koniowate	536	536	536	536
2.	J02-D	1 sztuka	Bovine under one year old - total	Cielęta poniżej 1 roku - ogółem	272	298	387	384
3.	J03-D	1 sztuka	Bovine under 2 years - males	Byczki poniżej 2 lat	671	809	789	653
4.	J04-D	1 sztuka	Bovine under 2 years - females	Jalówki poniżej 2 lat	1 993	2 182	2 204	1 848
5.	J05-D	1 sztuka	Bovine 2 years and older - males	Opasy w wieku 2 lat i więcej	456	825	389	297
6.	J06-D	1 sztuka	Heifers, 2 years and older	Jalówki w wieku 2 lat i więcej	5 503	8 042	9 711	6 894
7.	J07-D	1 sztuka	Dairy cows	Krowy mleczne	2 140	2 246	1 839	1 378
8.	J08-D	1 sztuka	Bovine 2 years old and over - other cows	Bydło w wieku 2 lat i więcej - pozostałe krowy (krowy "mamki")	14	28	52	55
9.	J09A-D	1 sztuka	Sheep - breeding females	Owce - maciorki	28	34	29	90
10.	J09B-D	1 sztuka	Sheep - others	Pozostałe owce	31	38	32	22
11.	J10A-D	1 sztuka	Goats - breeding females	Kozy - samice	647	630	668	604
12.	J10B-D	1 sztuka	Goats - others	Pozostałe kozy	31	34	34	34

Rachunek standardowej nadwyżki bezpośredniej zawsze wykonywany jest w walucie narodowej kraju członkowskiego UE. Dane źródłowe – w ściśle określonym formacie – oraz obliczone współczynniki SGM dla kodów FSS przekazywane są do Urzędu Statystycznego Wspólnot Europejskich (z ang. EUROSTAT) z siedzibą w Luksemburgu. Każdy kraj członkowski wykonuje również konwersję współczynników SGM z waluty narodowej na EUR według odpowiedniego, podanego przez Komisję Europejską kursu wymiany.

W tabeli 3 i 4 zaprezentowano strukturę danych rachunku SGM „2002” dla wybranych kodów FSS (tj. działalności produkcji roślinnej i zwierzęcej). Dane w tym formacie dla kodów FSS zawartych w tabelach 5-7 przekazane zostały do EUROSTATU, (*dokument przekazano w wersji angielskiej, natomiast dla celów niniejszego opracowania dołączono tłumaczenie na język polski*). Oznacza to, że dla rolniczych działalności produkcyjnych w Polsce, które podlegały procesowi agregacji, wagi wskaźników zastosowane zostały dla większości pozycji prezentowanej struktury. W tabelach 5-7 zamieszczono regionalne współczynniki SGM „2002” dla kodów FSS, które odpowiadają określonym działalnościom produkcji roślinnej i zwierzęcej; ich wartości zaokrąglono do liczb całkowitych zgodnie z zasadami matematycznymi (tj. końcówki poniżej 0,50 zł pominięto, a końcówki 0,50 zł i wyższe zaokrąglano do 1 zł). Wartości SGM „2002” podane zostały w przeliczeniu na jednostki miar charakterystyczne dla poszczególnych działalności.

Europejska Jednostka Wielkości (z ang. European Size Unit – ESU) jest drugim – obok standardowej nadwyżki bezpośredniej – parametrem, który ma zastosowanie w klasyfikacji gospodarstw rolnych według standardów UE. Europejska Jednostka Wielkości służy do określania wielkości ekonomicznej gospodarstw rolnych.

Wartość jednej Europejskiej Jednostki Wielkości odpowiada określonej wartości standardowej nadwyżki bezpośredniej gospodarstwa jako całości, wyrażonej w EUR. Na przestrzeni lat liczba Europejskich Jednostek Monetarnych (EUR) określająca Europejską Jednostkę Wielkości (ESU) ulegała zmianie pod wpływem inflacji. Jednak poczynając od zestawu standardowych nadwyżek bezpośrednich „1984”, 1 ESU stanowi równowartość 1200 EUR.

2. Zasady klasyfikacji gospodarstw rolnych, według UE

Gospodarstwa rolne zgodnie z zasadami typologii unijnej grupowane są według dwóch obowiązujących kryteriów, tzn.:

- wielkości ekonomicznej,
- typu rolniczego.

Wielkość ekonomiczna gospodarstwa rolnego określana jest sumą standardowych nadwyżek bezpośrednich wszystkich działalności występujących w gospodarstwie rolnym i wyrażana jest za pomocą Europejskich Jednostek Wielkości (ESU).

Obecnie wartość 1 ESU stanowi równowartość 1200 EUR. Wielkość ta została ustalona przez Komisję Europejską, służy do wyrażania wartości standardowej nadwyżki bezpośredniej wytworzonej w gospodarstwie rolnym podlegającym klasyfikacji.

Procedury określania wielkości ekonomicznej gospodarstwa rolnego

Etap I

Ustalenie działalności produkcji roślinnej i zwierzęcej, które są prowadzone w gospodarstwie rolnym.

Etap II

Określenie rozmiaru poszczególnych działalności realizowanych w gospodarstwie (tj. powierzchni uprawy, pogłównia zwierząt).

Etap III

Pomnożenie rozmiaru każdej działalności występującej w gospodarstwie (tj. liczby hektarów i/lub liczby zwierząt) przez wartość standardowej nadwyżki bezpośredniej, która odpowiada kodom FSS tych działalności.

Etap IV

Zsumowanie wartości SGM dla wszystkich działalności realizowanych w gospodarstwie. Uzyskany wynik to całkowita standardowa nadwyżka bezpośrednia gospodarstwa rolnego.

Etap V

Konwersja całkowitej standardowej nadwyżki bezpośredniej gospodarstwa rolnego wyrażonej w PLN na Europejską Jednostkę Monetarną (EUR), przy użyciu podanego przez Komisję Europejską kursu wymiany.

Dla współczynników SGM „2002”, do konwersji ich wartości z PLN na EUR stosowany jest przelicznik średni z lat 2001-2003, tzn. **1 EUR = 3,9740 PLN**¹. W klasyfikacji gospodarstw rolnych, która wykorzystuje parametry SGM „2002”, może być użyty tylko ten przelicznik wymiany.

Etap VI

Całkowitą standardową nadwyżką bezpośrednią gospodarstwa rolnego przeliczoną na EUR należy wyrazić w ESU (tzn. należy podzielić przez 1200, ponieważ 1 ESU = 1200 EUR). Otrzymany wynik określa wielkość ekonomiczną gospodarstwa rolnego wyrażoną w Europejskich Jednostkach Wielkości (ESU).

Na podstawie obliczonej wielkości ekonomicznej wyrażonej w ESU, określone gospodarstwo rolne może być zaliczone do jednej z dziesięciu klas wielkości, które przedstawia tabela 8.

¹ Classex 324. Transmission of SGMs "2002". European Commission, Eurostat. Luxembourg, August 2004.

**Klasy wielkości ekonomicznej gospodarstw stosowane
we Wspólnotowej Typologii Gospodarstw Rolnych**

Klasa wielkości ekonomicznej gospodarstwa	Wielkość gospodarstwa w ESU	Nazewnictwo klas wielkości gospodarstw stosowane od 1983/84 roku
I	poniżej 2	
II	2-4	Bardzo małe
III	4-6	
IV	6-8	Małe
V	8-12	
VI	12-16	Średnio małe
VII	16-40	Średnio duże
VIII	40-100	Duże
IX	100-250	
X	250 i więcej	Bardzo duże

Typ rolniczy gospodarstwa jest drugim kryterium stosowanym w klasyfikacji gospodarstw rolnych. Określany jest na podstawie udziału standardowej nadwyżki bezpośredniej z poszczególnych działalności produkcji roślinnej i zwierzęcej, realizowanych w gospodarstwie, w ogólnej wartości SGM tego gospodarstwa. Typ rolniczy gospodarstwa wyznaczony według tych zasad odzwierciedla system jego produkcji. W formule ustalania typów rolniczych mają zastosowanie dwie wartości progowe SGM: 1/3 i 2/3.

W zależności od pożądanego stopnia dokładności, typy gospodarstw są dzielone na:

- 9 typów ogólnych (*oznaczonych z użyciem jednego znaku*),
- 17 typów podstawowych (*oznaczonych z użyciem dwóch znaków*),
- 50 typów szczegółowych (*oznaczonych z użyciem trzech znaków*),
- 31 podtypów, w 11 z 50 typów szczegółowych (*oznaczonych z użyciem czterech znaków*).

Gospodarstwa zaklasyfikowane do **typów ogólnych 1-5** określane są jako specjalistyczne. Wartość standardowej nadwyżki bezpośredniej z działalności, na podstawie których zostały zaklasyfikowane do tych typów, stanowi więcej niż 2/3 ogólnej wartości SGM gospodarstwa.

Gospodarstwa zaklasyfikowane do **typów ogólnych 6-8** prowadzą różną produkcję, tzn. roślinną i zwierzęcą. Wartość SGM z działalności, na podstawie których zostały zaklasyfikowane do tych typów jest równa lub mniejsza niż 2/3 (często progiem jest 1/3) ogólnej wartości SGM gospodarstwa.

Gospodarstwa, w których udział wartości SGM badanych działalności mieści się w przedziale od 1/3 do 2/3 ogólnej wartości SGM gospodarstwa, noszą miano „dwukierunkowych”. Natomiast gospodarstwa, w których udział wartości SGM

badanych działalności nie przekracza 1/3 wartości SGM gospodarstwa określone są jako „mieszane”.

Typ ogólny 9 – „gospodarstwa niesklasyfikowane” obejmuje gospodarstwa, które nie spełniły warunków klasyfikacji do typów 1-8.

W tabeli 9 zamieszczono typy ogólne gospodarstw rolnych, które są stosowane we Wspólnotowej Typologii Gospodarstw Rolnych. Natomiast tabela 10 przedstawia pełną systematykę typu ogólnego 1.

Tabela 9

**Typy ogólne gospodarstw stosowane we Wspólnotowej Typologii
Gospodarstw Rolnych**

Numer typu ogólnego	Nazwa typu ogólnego
1.	Specjalizujące się w uprawach polowych
2.	Specjalizujące się w uprawach ogrodnich
3.	Specjalizujące się w uprawach trwałych
4.	Specjalizujące się w chowie zwierząt żywionych w systemie wypasowym
5.	Specjalizujące się w chowie zwierząt żywionych paszami treściwymi
6.	Różne uprawy, łącznie
7.	Różne zwierzęta, łącznie
8.	Różne uprawy i zwierzęta, łącznie
9.	Gospodarstwa niesklasyfikowane

Systematyka stosowana w typologii unijnej jest wystarczająco obszerna dla wyróżnienia wszystkich typów rolniczych, które dotychczas zostały rozpoznane we Wspólnocie Europejskiej. Ostatni szczebel systematyki, uwzględniający podtypy, stosowany jest opcjonalnie. Oznacza to, że nie jest obowiązkowy dla tych krajów członkowskich, w których liczba gospodarstw, jakie mogą być tu sklasyfikowane, jest niewielka.

Biorąc pod uwagę założenia metodyczne rachunku SGM i zasady grupowania gospodarstw do określonych typów, należy wspomnieć o pewnym warunku, który uwzględnia algorytm typologii unijnej. Dotyczy on kodów FSS – J11 („prosięta o wadze poniżej 20 kg”) i J12 („lochy hodowlane o wadze 50 kg i więcej”). Wartość standardowej nadwyżki bezpośredniej dla działalności „prosięta o wadze poniżej 20 kg”, w algorytmie określającym typ danego gospodarstwa jest uwzględniana tylko wtedy, jeżeli w tym gospodarstwie nie jest prowadzona działalność – „lochy hodowlane o wadze 50 kg i więcej”. Należy więc rozumieć, że wartość SGM dla kodu FSS – J11 występuje tylko wtedy, jeżeli w gospodarstwie prowadzony jest odchów prosiąt pochodzących z zakupu.

Tabela 10

Typy gospodarstw w ramach typu ogólnego 1 stosowane we Wspólnotowej Typologii Gospodarstw Rolnych

Typ ogólny	Typ podstawowy	Typ szczegółowy	Podtyp typu szczegółowego	Tytuł oryginalny
General type of farming	Principal type of farming	Particular type of farming	Subdivisions of particular farming	Original title
1. Specjalizujące się w uprawach polowych				Specialist field crops
	13. Zboża, oleiste i strączkowe			Specialist cereals, oilseeds and protein crops
		131. Zboża (z wyłączeniem ryżu), oleiste i strączkowe		Specialist cereals (other than rice) oilseeds and protein crops
		132. Ryż		Specialist rice
		133. Zboża (łącznie z ryżem), oleiste i strączkowe		Cereals, oilseeds, protein crops and rice combined
	14. Inne uprawy polowe			General field cropping
		141. Okopowe		Specialist root crops
		142. Zboża i okopowe		Cereals and root crops combined
		143. Warzywa polowe		Specialist field vegetables
		144. Pozostałe uprawy polowe		Various field crops
		1441. Tytoń		Specialist tobacco
		1442. Bawełna lub inne przemysłowe		Specialist cotton
		1443. Inne uprawy polowe, łącznie		Various field crops combined

Przykłady określania wielkości ekonomicznej i typu rolniczego gospodarstwa

Procedurę klasyfikacji gospodarstwa do danej klasy wielkości ekonomicznej i określonego typu rolniczego, zgodnie z zasadami przedstawionymi wcześniej opisują poniższe przykłady.

Przykład 1.

Założenie: W gospodarstwie położonym w regionie Mazowsze i Podlasie utrzymywane są: maciory – 10 sztuk, loszki hodowlane o wadze powyżej 50 kg – 16 sztuk, tuczniaki – 150 sztuk, warchlaki – 104 sztuki i prosięta – 310 sztuk. Ponadto uprawiana jest mieszanka zbożowa jara na powierzchni 19 ha, pszenica ozima – 4 ha i pszenżyto ozime – 8 ha.

Tabela 11

Struktura standardowej nadwyżki bezpośredniej w gospodarstwie (w %)

Działalność	Kod FSS	Rozmiar działalności w gospodarstwie, szt., ha	Regionalny współczynnik SGM „2002” dla kodu FSS, zł	SGM dla działalności w gospodarstwie, zł	Udział SGM działalności w całkowitej SGM gospodarstwa, %	Struktura SGM gospodarstwa, %
Maciory	J12	10	1 677,50	16 775,00	7,4	
Loszki hodowlane powyżej 50 kg	J12	16	1 677,50	26 840,00	11,9	19,3
Tuczniaki	J13	150	624,15	93 622,50	41,5	
Warchlaki	J13	104	624,15	64 911,60	28,8	70,3
Prosięta	J11	310	194,39	0	0	
Mieszanka zbożowa jara	D05	19	678,39	12 889,41	5,7	
Pszenica ozima	D01	4	1 071,53	4 286,12	1,9	10,4
Pszenżyto ozime	D08	8	796,89	6 375,12	2,8	
RAZEM				225 699,75	100,0	100,0

Dane o działalnościach realizowanych w gospodarstwie są przykładowe, służą jedynie praktycznemu wyjaśnieniu założeń rachunku.

Zgodnie z procedurami określania wielkości ekonomicznej ustalono działalności produkcji zwierzęcej i roślinnej oraz ich rozmiar (tj. liczbę zwierząt i powierzchnię uprawy), w jakim realizowane są w prezentowanym gospodarstwie. Zgodnie z założeniami UE, poszczególnym działalnościom odpowiadają określone kody FSS. Po pomnożeniu rozmiaru tych działalności przez odpowiadające im współczynniki SGM „2002”, otrzymano wartości SGM dla działalności realizowanych w gospodarstwie. Następnie po zsumowaniu otrzymanych iloczynów uzyskano całkowitą SGM gospodarstwa, która wynosi 225 699,75 zł (tabela 11).

W omawianym przykładzie należy podkreślić fakt pominięcia działalności „prosięta” w obliczeniach całkowitej SGM gospodarstwa (wartość SGM dla tej działalności przyjęto jako zero). Algorytm typologii unijnej uwzględnia bowiem warunek: jeżeli w gospodarstwie utrzymywane są zwierzęta w ramach kodu FSS – J12 (działalność – „lochy hodowlane o wadze 50 kg i więcej”), wówczas nie jest uwzględniana standardowa nadwyżka bezpośrednia dla kodu FSS – J11 (działalność – „prosięta o wadze poniżej 20 kg”). Biorąc pod uwagę założenia metodyczne rachunku SGM dla kodu FSS – J12, unika się w ten sposób podwójnego liczenia prosiąt. W analizowanym gospodarstwie utrzymywane są maciory oraz loszki hodowlane, dlatego w rachunku nie uwzględniono wartości SGM dla prosiąt.

W kolejnym etapie obliczeń wartość całkowitej SGM gospodarstwa w PLN wyrażono w Europejskiej Jednostce Monetarniej (EUR). Do przeliczenia przyjęto stały przelicznik dla SGM „2002” (1 EUR = 4,16030 PLN), w rezultacie całko-

wita SGM gospodarstwa wynosi 54 250,84 EUR. Następnie wartość tę wyrażono w ESU. Wielkość ekonomiczna gospodarstwa wynosi **45,2 ESU** (54 250,84 EUR/1200 EUR); na tej podstawie gospodarstwo zostało zaklasyfikowane do **VIII klasy wielkości ekonomicznej** (tj. „gospodarstwa duże”).

Dla określenia typu rolniczego gospodarstwa niezbędne jest ustalenie procentowego udziału SGM poszczególnych działalności realizowanych w gospodarstwie, w całkowitej SGM tego gospodarstwa – tabela 11.

Gospodarstwo zajmuje się chowem trzody chlewnej do rozrodu i na tucz, a także uprawą zbóż. Wartość standardowej nadwyżki bezpośredniej dla macior i loszek hodowlanych stanowi **70,3%** całkowitej SGM gospodarstwa, a zatem więcej niż 2/3 (jest to wartość progowa, która ma zastosowanie podczas ustalania typów rolniczych). Na tej podstawie gospodarstwo jednoznacznie zaklasyfikowano do podtypu 5012 (tj. „trzoda chlewna, tucz”), który odzwierciedla system jego produkcji.

Systematyka tego gospodarstwa, rozpoczynając od najmniejszego stopnia dokładności, przedstawia się następująco:

typ ogólny 5: specjalizujące się w chowie zwierząt żywionych paszami treściwymi,

typ podstawowy 50: zwierzęta żywione paszami treściwymi,

typ szczegółowy 501: trzoda chlewna,

podtyp typu szczegółowego 5012: trzoda chlewna, tucz.

W prezentowanym gospodarstwie myląca może okazać się uprawa zbóż, która pomimo pewnego rozmiaru ma niewielki udział w ogólnej SGM gospodarstwa. W tym przypadku zboża nie miały żadnego wpływu na określenie typu rolniczego gospodarstwa. Jak wynika z zaprezentowanych obliczeń, o typie zdecydował wyraźnie przeważający udział tuczników i warchlaków.

Przykład 2.

Założenie: W gospodarstwie położonym w regionie Pomorze i Mazury struktura produkcji przedstawia się następująco: sad – 8,2 ha (z tego: brzoskwinie – 2,2 ha, śliwy – 1 ha, jabłonie – 2,5 ha, czereśnie – 0,5 ha, wiśnie – 2 ha), kukurydza na ziarno – 2 ha.

Postępując analogicznie jak w przykładzie 1 – przy określeniu wielkości ekonomicznej – dokonano konwersji całkowitej SGM gospodarstwa, wynoszącej 36 923,31 PLN (tabela 12), otrzymując 8 875,16 EUR. Po przeliczeniu na ESU uzyskano wielkość ekonomiczną równą **7,4 ESU**, na podstawie której dane gospodarstwo zaklasyfikowano do **IV klasy wielkości ekonomicznej** (tj. „gospodarstwa małe”).

W celu określenia typu rolniczego ustalono procentowy udział poszczególnych działalności realizowanych w gospodarstwie w całkowitej SGM gospodarstwa – tabela 12. Standardowa nadwyżka bezpośrednia dla działalności sadowniczych prowadzonych w tym gospodarstwie ma bardzo duży udział – **96,0%** (udział SGM dla działalności „kukurydza na ziarno” wynosi 4,0%), który znacznie przekracza wartość progową, tj. 2/3.

Tabela 12

Struktura standardowej nadwyżki bezpośredniej w gospodarstwie (w %)

Działalność	Kod FSS	Rozmiar działalności w gospodarstwie, ha	Regionalny współczynnik SGM „2002” dla kodu FSS, zł	SGM dla działalności w gospodarstwie, zł	Udział SGM działalności w całkowitej SGM gospodarstwa, %	Struktura SGM gospodarstwa, %
Brzoskwinie	G01	2,2	4 321,81	9 507,98	25,8	
Śliwy	G01	1,0	4 321,81	4 321,81	11,7	
Jabłonie	G01	2,5	4 321,81	10 804,53	29,3	96,0
Czereśnie	G01	0,5	4 321,81	2 160,91	5,8	
Wiśnie	G01	2,0	4 321,81	8 643,62	23,4	
Kukurydza na ziarno	D06	2,0	742,23	1 484,46	4,0	4,0
RAZEM				36 923,31	100,0	100,0

Dane o działalnościach realizowanych w gospodarstwie są przykładowe, służą jedynie praktycznemu wyjaśnieniu założeń rachunku.

Na podstawie obliczeń ustalono, że dane gospodarstwo charakteryzuje się **podtypem typu szczegółowego 3211** – drzewa i krzewy owocowe (z wyłączeniem orzechów), który należy do **typu szczegółowego 321** – drzewa i krzewy owocowe (z wyłączeniem cytrusowych). Podążając w kierunku coraz mniejszego stopnia dokładności są to: **typ podstawowy 32** – drzewa i krzewy owocowe (łącznie z cytrusowymi), **typ ogólny 3** – specjalizujące się w uprawach trwałych.

Dopóki udział wartości SGM dla działalności sadowniczych w tym gospodarstwie przekracza wartość progową – 2/3 całkowitej SGM gospodarstwa, określane jest ono jako „specjalistyczne sadownicze”. Jak wynika z przedstawionych obliczeń, na typ rolniczy nie wpłynął fakt prowadzenia w gospodarstwie działalności „kukurydza na ziarno”.

3. Bilans powierzchni paszowej, według założeń metodycznych UE

W rolnictwie występuje duże zróżnicowanie gospodarstw rolnych. Niektóre ukierunkowane są na produkcję roślinną, inne specjalizują się w chowie zwierząt, a jeszcze inne prowadzą mieszaną produkcję rolniczą, tzn. produkcję roślinną i zwierzęcą. Wszystkie gospodarstwa, bez względu na rodzaj i rozmiar prowadzonej produkcji, podlegają klasyfikacji według kryterium typologii unijnej, tzn. kryterium ekonomicznego.

Wspólnotowa Typologia Gospodarstw Rolnych uwzględnia również przypadki szczególne. Niekiedy gospodarstwa w ogóle nie utrzymują zwierząt żywnych w systemie wypasowym (tj. koniowatych, bydła, owiec i kóz), ewentualnie stan pogłównia jest marginalny, specjalizują się natomiast w uprawie roślin pastewnych, tzn. roślin, które najczęściej uprawiane są z przeznaczeniem na paszę dla własnych zwierząt (*są to działalności produkcji roślinnej nietowarowej*). Może występować także odwrotna sytuacja – gospodarstwa specjalizują się w danej produkcji zwierzę-

cej, natomiast nie dysponują zupełnie lub w bardzo ograniczonym zakresie własną powierzchnią paszową.

Jak dotychczas, w ramach badań struktury gospodarstw rolnych nie jest rozróżniana powierzchnia paszowa wykorzystywana w gospodarstwie oraz powierzchnia, z której produkcja może być przeznaczona na sprzedaż, gdy pozostaje nadwyżka pasz. Brak jest również informacji o występowaniu w gospodarstwie niedoboru, tj. deficytu pasz własnych z produktów nietowarowych. Jeżeli taka sytuacja ma miejsce, wtedy oczywiście w żywieniu zwierząt większy udział stanowią pasze z zakupu.

Aby gospodarstwa, w których występuje nadwyżka lub deficyt pasz własnych z produktów nietowarowych, zostały ujęte w typologii w sposób zgodny z wytycznymi UE, należy przeprowadzić dodatkowe obliczenia i posłużyć się specjalnymi wskaźnikami. Między innymi dlatego założenia metodyczne obliczania regionalnych współczynników standardowej nadwyżki bezpośredniej zawierają w sobie wyjątki, które odbiegają od standardowej procedury rachunku według zasad UE. Jeden z nich dotyczy działalności produkcji roślinnej nietowarowej i zwierząt żywionych w systemie wypasowym.

Założenia metodyczne UE² precyzują sposób rachunku, który pozwala na określenie czy w danym gospodarstwie występuje równowaga paszowa, nadwyżka lub deficyt własnych pasz z produktów nietowarowych. Aby przeprowadzić taki rachunek, należy dysponować współczynnikami SGM dla określonych kodów FSS produkcji roślinnej (tabela 13), współczynnikami SGM dla określonych kodów FSS produkcji zwierzęcej (tabela 14) oraz należy znać rozmiar każdej z wymienionych działalności w gospodarstwie.

Tabela 13

**Działalności produkcji roślinnej (kody FSS) biorące udział w bilansie
powierzchni paszowej, według UE**

Lp.	Kod FSS	Jednostka miary	Działalność
1.	D12	1 ha	Okopowe pastewne i krzyżowe
2.	D18A	1 ha	Rośliny paszowe – trawy (zielonka)
3.	D18B1	1 ha	Rośliny paszowe – kukurydza (zielonka)
4.	D18B2_3	1 ha	Pozostałe rośliny paszowe (zielonka)
5.	F01	1 ha	Łąki i pastwiska trwale użytkowane intensywnie (zielonka)
6.	F02	1 ha	Łąki i pastwiska trwale użytkowane ekstensywnie (zielonka)

² Classex 323. Use of fodder balances in the Community typology of agricultural holdings. European Commission, Eurostat. Luxembourg, August 2003.

Tabela 14

Działalności produkcji zwierzęcej (kody FSS) biorące udział w bilansie powierzchni paszowej, według UE

Lp.	Kod FSS	Jednostka miary	Działalność
1.	J01	1 sztuka	Koniowate
2.	J02	1 sztuka	Cieleta poniżej 1 roku – ogółem
3.	J03	1 sztuka	Byczki poniżej 2 lat
4.	J04	1 sztuka	Jałówki poniżej 2 lat
5.	J05	1 sztuka	Opasy w wieku 2 lat i więcej
6.	J06	1 sztuka	Jałówki w wieku 2 lat i więcej
7.	J07	1 sztuka	Krowy mleczne
8.	J08	1 sztuka	Bydło w wieku 2 lat i więcej – pozostałe krowy (krowy „mamki”)
9.	J09A	1 sztuka	Owce – maciorki
10.	J09B	1 sztuka	Pozostałe owce
11.	J10A	1 sztuka	Kozy – samice
12.	J10B	1 sztuka	Pozostałe kozy

Wykorzystując te dane, obliczany jest wskaźnik „R”. Jego wartość dla konkretnego gospodarstwa jest to iloraz dwu sum: standardowej nadwyżki bezpośredniej dla zwierząt żywionych w systemie wypasowym i standardowej nadwyżki bezpośredniej dla określonych działalności produkcji roślinnej.

$$R = \frac{\text{suma SGM dla zwierząt (J01 do J10)}}{\text{suma SGM dla roślin (D12, D18, F01, F02)}}$$

Wartość, jaką przyjmuje wskaźnik R, pozwala na określenie sytuacji paszowej. Jeżeli wskaźnik R jest niższy od 1 oznacza to, że w danym gospodarstwie standardowa nadwyżka bezpośrednia dla zwierząt żywionych w systemie wypasowym jest niższa od standardowej nadwyżki bezpośredniej dla określonych działalności produkcji roślinnej (tzn. roślin pastewnych). Natomiast jeżeli jego wartość jest większa od 1, to znaczy, że w gospodarstwie występuje sytuacja odwrotna, czyli SGM dla zwierząt żywionych w systemie wypasowym przekracza wartość SGM dla roślin pastewnych.

Aby jednak dokładnie określić sytuację paszową, a co się z tym wiąże zastosować odpowiedni algorytm w klasyfikacji gospodarstw, należy – na podstawie posiadanej wiedzy o przedziale wartości, w jakim może znaleźć się obliczony wskaźnik R – określić jego wartości graniczne, tzn. próg nadwyżki (Rs) i próg deficytu (Rd). Wskaźniki te pozwalają na rozważenie występowania w typologii gospodarstw rolnych trzech przypadków.

1. $R_d \geq R \geq R_s$

Formuła ta określa istnienie **równowagi** w produkcji i zużyciu roślin pastewnych (tabela 13) jako paszy dla własnych zwierząt żywionych w systemie wypasowym (tabela 14). W takiej sytuacji, wartości współczynników SGM dla określonych działalności produkcji roślinnej, tzn. roślin pastewnych – w algorytmie unijnej typologii gospodarstw rolnych – przyjmowane są jako zero. Natomiast dla zwierząt żywionych w systemie wypasowym, uwzględniany jest zestaw współczynników SGM obliczany według standardowych założeń metodycznych.

2. $R > R_d$

Występuje **deficyt** (niedobór) produkcji własnych pasz z produktów nietowarowych. Z tego względu wartości współczynników SGM dla określonych działalności produkcji roślinnej, tzn. roślin pastewnych, przyjmowane są jako zero. Dla zwierząt żywionych w systemie wypasowym zakłada się, że określony ich procent (wyznaczony jako stosunek R_d/R) żywiony jest w sposób identyczny jak w przypadku równowagi paszowej. Natomiast dla reszty pogłowia [czyli $(1-R_d/R)\%$], w algorytmie typologii uwzględniany jest zestaw współczynników SGM obliczony w warunkach deficytu własnych pasz z produktów nietowarowych.

Może występować również sytuacja, kiedy w gospodarstwie w ogóle nie zarejestrowano powierzchni pod roślinami pastewnymi. Wtedy współczynniki standardowej nadwyżki bezpośredniej dla tych działalności mają wartość zero, a wartość wskaźnika R wynosi nieskończoność. W takim przypadku dla wszystkich zwierząt w gospodarstwie żywionych w systemie wypasowym stosowane są współczynniki SGM, obliczone w warunkach deficytu własnych pasz z produktów nietowarowych.

3. $R < R_s$

Występuje **nadwyżka** produkcji własnych pasz z produktów nietowarowych. Oznacza to, że część produkcji nie została wykorzystana jako pasza w żywieniu zwierząt, w związku z tym zakłada się, że uczestniczy w obrocie rynkowym. Współczynniki standardowej nadwyżki bezpośredniej dla roślin pastewnych obliczane są według przyjętych założeń metodycznych. W algorytmie typologii unijnej uwzględniany jest określony rozmiar produkcji roślin pastewnych, wyznaczony według wskaźnika: $1-R/R_s$. Dla zwierząt żywionych w systemie wypasowym uwzględniany jest zestaw współczynników SGM obliczany według standardowych założeń metodycznych.

Można rozważyć również sytuację, kiedy w gospodarstwie występuje powierzchnia pod roślinami pastewnymi, nie są natomiast utrzymywane zwierzęta żywione paszami z produktów nietowarowych. Współczynniki standardowej nadwyżki bezpośredniej dla tych zwierząt mają wartość zero i wartość wskaźnika R także wynosi zero. Współczynniki SGM dla działalności produkcji roślinnej (tj. roślin pastewnych) obliczane są według przyjętych założeń metodycznych i uwzględniane są w algorytmie typologii unijnej. Cała produkcja roślin pastewnych jest traktowana jako przeznaczona na sprzedaż.

Mając na uwadze założenia metodyczne Unii Europejskiej w kontekście bilansowania powierzchni paszowej w gospodarstwach rolnych, konieczne jest uwzględnienie w typologii gospodarstw rolnych funkcjonujących w Polsce opisanych powyżej przypadków, tzn. równowagi paszowej, deficytu i nadwyżki własnych pasz z produktów nietowarowych.

4. Podsumowanie

W rolnictwie polskim zachodzą przemiany ekonomiczne, jak również ciągłe zmiany w kierunkach użytkowania ziemi. Gospodarstwa zróżnicowane pod względem wielkości, kierunku i poziomu produkcji znajdują odzwierciedlenie w przeprowadzanej przez Główny Urząd Statystyczny typologii gospodarstw rolnych według zasad UE. Należy zauważyć, że gospodarstwa rolne we wszystkich krajach członkowskich UE podlegają klasyfikacji według jednakowych standardów; jest to bardzo istotne dla realizacji celów, jakie stawia Wspólna Polityka Rolna.

Kreowanie Wspólnej Polityki Rolnej wymaga posiadania obiektywnych danych o gospodarstwach rolnych funkcjonujących na terenie Wspólnoty. Funkcję taką pełni Sieć Danych Rachunkowych z Gospodarstw Rolnych (z ang. Farm Accountancy Data Network – FADN). Jest to system obowiązkowy, nałożony na każde państwo członkowskie Unii Europejskiej. Istotną rolę dla funkcjonowania tego systemu w Polsce („Polski FADN”) odgrywa wdrożenie i stosowanie typologii gospodarstw według zasad UE, która nazywana jest Wspólnotową Typologią Gospodarstw Rolnych.

Wspólnotowa Typologia Gospodarstw Rolnych stanowi jednolite i spójne narzędzie systematyki gospodarstw rolnych funkcjonujących na terenie UE. Ujednoliconą klasyfikacja spełnia następujące zadania:

- umożliwia wyłonienie reprezentatywnej próby gospodarstw rolnych z danego kraju czy regionu dla potrzeb FADN (z ang. Farm Accountancy Data Network),
- wykorzystywana jest w badaniach i analizach przeprowadzanych przez EUROSTAT,
- dostarcza informacji potrzebnych dla kreowania Wspólnej Polityki Rolnej,
- pozwala na porównywanie struktury gospodarstw rolnych i ich sytuacji ekonomicznej pomiędzy:
 - klasami wielkości ekonomicznej i typami gospodarstw,
 - krajami członkowskimi i regionami,
 - różnymi okresami.

Wspólnotowa Typologia Gospodarstw Rolnych ustanowiona została Decyzją Komisji Europejskiej nr 85/377/EWG z dnia 7 czerwca 1985 roku, czyli w krajach członkowskich UE stosowana jest już od ponad 20 lat. Na przestrzeni tych lat podlegała wielu zmianom i uzupełnieniom, o czym świadczą kolejne jej poprawki. Jedną z nich (Decyzja Komisji nr 1999/725/EC) polegała na dodaniu dziesiątej klasy wielkości ekonomicznej. W dużym stopniu przyczyniły się do tego kraje, które wówczas ubiegały się o akcesję; wśród nich była również i Polska.

W niedalekiej przyszłości najprawdopodobniej będą miały miejsce kolejne zmiany. Reforma Wspólnej Polityki Rolnej zatwierdzona w czerwcu 2003 roku istotnie przekształca system płatności bezpośrednich. Realizowane dopłaty będą oddzielone od decyzji produkcyjnych, tzn. nie będą odnosiły się do poszczególnych produktów, a będą to płatności do powierzchni³. W takiej sytuacji koniecznym staje się dostosowanie zasad typologii gospodarstw rolnych do celów realizowanych w ramach Wspólnej Polityki Rolnej.

ALDONA SKARŻYŃSKA

IZABELA ZIĘTEK

Institute of Agricultural and Food Economics

– National Research Institute

Warszawa

THE STANDARD GROSS MARGIN “2002” AND THE EU RULES FOR FARMS CLASSIFICATION

Summary

The problems discussed in the article: “The regional coefficients of the Standard Gross Margin “2002” for agricultural production activities in Poland”, published in the Problems of Agricultural Economics No4, 2005, are continued in this elaboration.

Several important problems have been presented and discussed. The methodology as well as procedures used while calculating the regional coefficients of the Standard Gross Margin “2002” according to codes related to the particular activities in both plant and animal production. The consistency of typology system of Polish farms with the EU one. The ways of verifying both the parameters used in these calculations and the results obtained.

The elaboration also presents the principles of farm classification according to the EU system called Common Typology System of Farms as well as examples of determining of the criteria according to which all the EU farms are grouped. In addition methodological assumptions of the balance sheet of feeding area of farms have been presented, considering different feed situations of a farm.

The attached tables show regional coefficients of the Standard Gross Margin “2002” for codes determined by the EU regulations.

³ RI/CC1405. Reflections about possible options on the European typology for agricultural holdings. European Commission, Brussels, 22.09.2004.